

Alisher Navoiy nomidagi
Toshkent davlat o'zbek tili
va adabiyoti universiteti

TASHENEV
UNIVERSITY

“Alisher Navoiy va XXI asr”

10-ULUSLARARO KONFERANSI

Toshkent-Shimkent, 2025-yil 6-fevral

“Әлішер Науаи және XXI ғасыр”

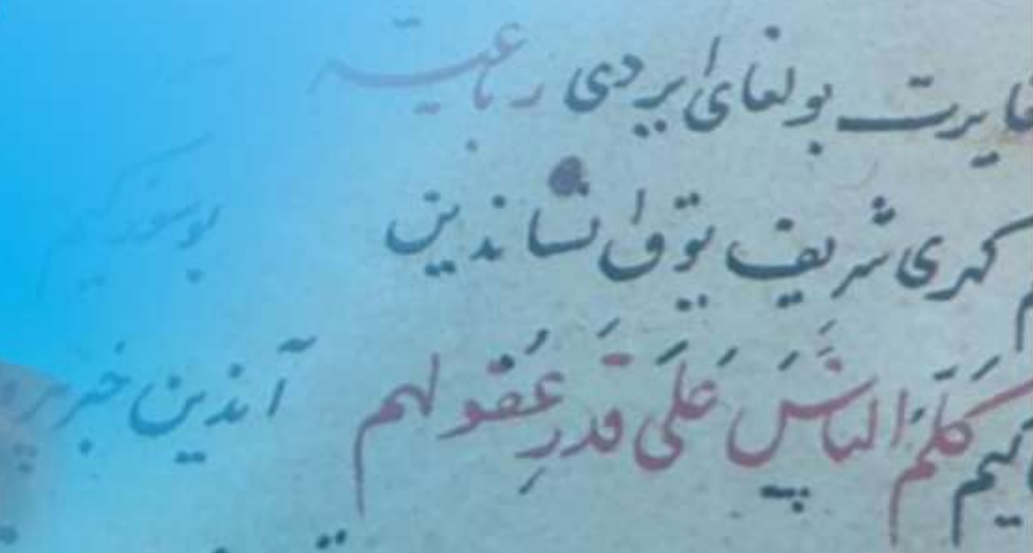
10-ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ

Ташкент-Шымкент, 6 ақпан 2025 жыл

“Alisher Navo'i and the 21st century”

10th INTERNATIONAL CONFERENCE

Tashkent-Shymkent, February 6, 2025

**Alisher Navoiy nomidagi
Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti
Qozog'iston Respublikasi Jumabek
Tashenev nomli universitet**

«ALISHER NAVOIY VA XXI ASR»

**mavzusidagi 10-uluslararo konferansi
materiallari**

2025-yil 6-fevral

Toshkent – Chimkent – 2025

UO'K: 821.161.1=512.133

KBK: 83.3 (50')

A 51

Mas'ul muharrirlar:

Shuhrat SIROJIDDINOV,

filologiya fanlari doktori, akademik
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili
va adabiyoti universiteti rektori

Kanat BAYBOLOV,

Jumabek Axmetuli Tashenev nomli universitet rektori,
texnika fanlari doktori, professor

Tahrir hay'ati:

Boqijon To'xliyev (O'zbekiston), Nurboy Jabborov (O'zbekiston), Parida Bayneeva (Qozog'iston), Kemal Yavuz Ataman (Turkiya), Yashar Qosim (Ozarbayjon), Islam Jemeney (Qozog'iston), Farhod Rahimiy (Eron), Sholpan Arzimbetova (Qozog'iston), Karomat Mullaxo'jayeva (O'zbekiston), Janna Botabaeva (Qozog'iston), Baxtiyor Fayzullayev (Tojikiston), Dilnavoz Yusupova (O'zbekiston), Nozliya Normurodova (O'zbekiston), Shahlo Naraliyeva (Qozog'iston), Ilyos Ismoilov (O'zbekiston), Azizullah Aral (Afg'oniston), Orzigul Hamroyeva (O'zbekiston), Ozoda Tojiboyeva (O'zbekiston)

Ushbu to'plamda "Alisher Navoiy va XXI asr" mavzusidagi 10-uluslararo konferansi materiallari jamlangan. To'plamda Alisher Navoiy adabiy-ilmiy merosining mumtoz adabiyotimizdagi o'rni va bugungi kun uchun ahamiyati, shuningdek, shoir ijodiga bog'liq holda matnshunoslik va tilshunoslik muammolariga doir ilmiy maqolalar o'rin olgan. Navoiyshunoslikning bugungi holati va istiqboli borasida muayyan tasavvur berishi uning ahamiyatini belgilaydigan omillardan biridir. Kitob filolog mutaxassislar, ilmiy tadqiqotchilar, magistrantlar va bakalavr talabalari hamda keng o'quvchilar ommasiga mo'ljallangan.

Mualliflar qarashi va asarlar nomlaridagi imlo tahririyat nuqtayi nazaridan farqlanishi mumkin.

**Әлішер Науаи атындағы Ташкент
мемлекеттік өзбек тілі мен әдебиеті университеті**

**Қазақстан Республикасы Жұмабек
Тәшенев атындағы университет**

«ӘЛІШЕР НАУАИ ЖӘНЕ XXI ҒАСЫР»

**тақырыбындағы 10-халықаралық
конференция материалдары**

2025 жыл 6 ақпан

Ташкент – Шымкент – 2025

ta'did san'ati vositasida yuzaga chiqqan bo'lsa, navbatdagi bandda asr san'ati kitobxon (she'rxon)ga da'vat va tasalli sifatida ta'sir ko'rsatadi. Yakundagi nido ham shaxsiy hayrat, ham bevosita Navoiy shaxsiga murojaat, bularning yonida esa ko'zda tutilgan idealning lafziy ifodalaridan iborat bo'lgan ta'didlarning ta'kididan yuzaga kelgan hosiladir.

Bularning barchasi Amir Alisher Navoiy siymosining she'rxon ko'zi o'ngida hazrat siymosiga sayqal beradi, uni bizga yanada yaqinlashtirganday bo'ladi. Bizni Navoiy asarlarini o'qishga chorlaydi!

Alisher Navoiy nafaqat ijodi, balki shaxsiyati va amali bilan ham zamonaviy she'riyat vakillari, o'zbek shoirlari tomonidan namuna sifatida qabul qilindi. Ular ijodida Navoiyning axloqiy fazilatlari, xayrli ishlari, ijod va amal birligiga qat'iy rioya qilgani barkamollik timsoli o'laroq badiiy e'tirof etildi, yangicha ohanglarda yoritildi. Navoiy haqida yaratilgan she'rlarlarda Navoiy shaxsi yoki ijodidan tuyulgan hayrat, buyuk shoir haqidagi bir yorqin tasavvur yoki haqiqatning lirik ifodasi ustuvorlik qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Худойбердиева Ҳалима. Шеърлар. – Тошкент: Шарқ, 2001. – Б.97.
2. Ҳожиева Ойдин. Назокат: шеърлар, дoston, қасида, бадиалар, ўйлар. – Тошкент: Шарқ, 2007. – Б. 11.
3. Farida Afro'z. https://t.me/Farida_Afroz
4. Сирожиддинов Ш. Амир Алишер. – Тошкент: Adabiyot, 2022. – 196 б.
5. Ҳаққул И. Навоийга қайтиш. – Тошкент: Фан, 2007.

NAVOIY G'AZALLARIGA MUQIMIYNING NAZIRA VA TAXMISLARI

Pardayev Qo'ldosh Uzaqovich,

TDO'TAU professori, filologiya fanlari doktori

kuldashparda@mail.ru

10.52773/tsuull.conf.navoiy.2025/FXA07036

Annotatsiya. Maqolada Qo'qon adabiy muhitining zabardast ijodkori Muhammad Aminxo'ja Muqimiyning yoshligidanoq Alisher Navoiy ijodini katta hurmat va muhabbat bilan o'rganib, she'riyatidan ilhomlangani, ko'plab g'azallariga naziralar bitib, taxmislar bog'lagani, shoir Navoiyning yetti g'azaliga taxmis yozib, betakror badiiyat va teran fikrlar bilan yo'g'rilgan muxammaslar yaratgani haqida ilmiy-nazariy xulosalar chiqarilgan. Shuningdek, Muqimiy hajviy asarlar yozishda ham Navoiy asarlaridan ta'sirlangani misollar asosida tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, Muqimiy, muxammas, nazira, adabiy muhit, satira, qo'lyozma, shoir, g'azal.

MUQIMI'S COMMENTS AND EVALUATIONS ON NAVAI'S GHAZALS

Abstract. This article examines the profound influence of Alisher Navoi's works on Muhammad Aminkhoja Mukimi, a prominent figure in the literary environment of Kokand. Mukimi, who held Navoi in high regard from his youth, was inspired by his poetry, particularly admiring many of Navoi's ghazals and composing takhmises in response to seven of them. The article draws scientific and theoretical conclusions regarding Mukimi's creation of timeless

masterpieces, blending unique artistry with deep intellectual insight. Additionally, the article analyzes, through specific examples, how Navoi's works influenced Mukimi's approach to writing comic literature, highlighting the lasting impact of Navoi's literary legacy on Mukimi's creative output.

Keywords: Alisher Navoi, Muqimi, mukhamas, nazira, literary environment, satire, manuscript, poet, gazal.

Qo'qon adabiy muhiti ijokorlari salaflari ijodini qunt bilan o'rgandi. Asarlaridan ta'sirlandi, naziralar qilib, taxmislar bog'ladi. Milliy adabiyotimiz adabiy-estetik tafakkuri rivojiga katta hissa qo'shdi. Qo'qonda Muqimiy, Muhyi, Furqat, Zavqiy, Nisbatiy, Muxayyir kabi davrning yetuk ijodkorlari adabiy davra tashkil etdi. Keyinchalik, Hamza, Mirzo Ho'qandiy, So'fizodalar qatnashdilar. Shuningdek, bu davraga Zoriy, Yoriy, Qoriy, Pisandiy, G'urbat, Rojii, Muntazir, Shavqiy, Nodim kabilar uyushdilar. Qo'qonning mashhur shoirlaridan biri, "toji shoiron" deb e'zozlangan Muhyi bo'lsa, ikkinchisi, shubhasiz, Haziniy to'ra deb ardoqlangan Ziyovuddin Haziniy edi. Xo'janddan Toshxo'ja Asiriy, Sayramdan Yusuf Saryomiy, Toshkentdan Karimbek Kamiy kabilar Qo'qondagi adabiy suhbatlarda tez-tez ishtirok etib turdilar [Qosimov, va boshqalar, 2004: 31]. Bunday shoirlar ishtirokida o'tkazilib turilgan adabiy yig'inlar haqida Furqat "Ahvolot" asarida quyidagicha yozadi: *"Chun yoshim soati umr shabro'zida yigirma to'rt shumorig'a yetti, ul vaqt Ho'qand viloyatidagi fozilu va rasota'b kishilar birla ittihad aylab alarning suhbatidin ko'b bahralar topdim va asr shuarolarikim, chunonchi mavlono Muhyi va mavlono Muqimiy va mavlono Zavqiy va mavlono Nisbatdurlar, hamisha majlis bunyod aylab zodai ta'blarimizdin mushoira qilur erdik va bir g'azalda tatabbu' ko'rguzub, bir mazmun har nav' ifoda topar erdi. Goho hamd gulshanidin gul uzub, gohi na't naxlistonidin samarchin bo'lur erduk. Va ba'zi vaqt ishq tavsifi va husn ta'rifida g'azal mashq aylab va gohi qadimiy shuarolar devonlaridin bir sho'x g'azalni tofib, anga har qaysimiz alohida muxammas bog'lar erduk..."* [Furqat, 1891: 16].

Qo'qon adabiy muhiti ijodkorlari bunday adabiy davrada salaflari ijodidan ta'sirlanib, ko'plab g'azallariga nazira va taxmislar bog'ladi. Shunday ijodkorlardan biri Muhammad Aminxo'ja Muqimiy edi. Muqimiy yoshligidanoq Alisher Navoiy ijodini katta hurmat va muhabbat bilan o'rgandi, she'riyatidan ilhomlandi, ko'plab g'azallariga naziralar bitdi, taxmislar bog'ladi. U Navoiyning yetti g'azaliga taxmis yozib, betakror badiiyat va teran fikrlar bilan yo'g'rilgan muxammaslar yaratgan. Jumladan, Muqimiy Navoiyning: *"Ey latofat kasbida husningga hojatmand gul", "Kezarmen ko'yida yillar, nazar holimga solg'ay deb", "Qog'az uza qalamni fusunsoz qilmading", "Kiyik charmi zaif egnimga majnunlug' nishoni bas", "Bir kuni mani ul qotili Majnun shior o'lturg'usi", "Gulshan ichra yo'qtur oromim, diloromim kerak", "Ey, jamoling lolazoru ko'zlaring ohu bara"* misralari bilan boshlanuvchi g'azallariga *"Lablaringdek nozik ermas bargi ham garchand gul", "Nigorekim gapurmas durri tamkin usholgay deb", "To o'tmading, tag'oful ila noz qilmading", "Qosido, ul oyga nogah yetsa payg'omim kerak", "Ta'xir qilmang, mahvasho, ko'p intizor o'lturg'usi", "Mango har kunda bir yo'l ko'rsam ul qoshi qaroni bas", "Ey, xiroming oshiqi shaydolari kabki dara"* – misralari bilan boshlanuvchi betakror badiiyat va teran fikrlar bilan yo'g'rilgan muxammaslar yaratgan.

Bular shunchaki an'ana mahsuli emas, balki Navoiy asarlari mazmun-mohiyati, poetik mukammalligi hamisha Muqimiyni rom etib kelgani dalili hamdir.

Professor G'ulom Karimov Alisher Navoiyning "Qilmading" radifli g'azaliga Muqimiy bog'lagan taxmisning quyidagi:

*To o'tmading, tag'oful ila noz qilmading,
Qo'yingmu xalq ichra sarandoz qilmading,
Maktub uchun davotu qalam soz qilmading,
Qog'oz uza qalamni fusunsoz qilmading,
Bir ruq'a birla bizni sarafroz qilmading –*

bandini keltirar ekan, mana bunday yozadi: "Muqimiy Navoiy g'azalidagi vazn, qofiya, radif va umumiy mazmun va ruhni saqlagan holda, uslub va tasvirda Navoiyga mos keladigan misralar qo'shib, ajoyib muxammas yaratgan" [Karimov, 1970: 356]. Muqimiyning joriy nashrlarda uchramaydigan, jamoatchilikka ma'lum bo'lmagan 7 baytli:

*Mahvasho, hech kim sango mendek giriftor o'lmasun,
Kecha-kunduz sog'inib mushtoqi diydor o'lmasun –*

matla'li g'azali O'zR FASHI qo'lyozmalar fondidagi 7512 ashyo raqamli bayozda (167^a-sahifa) uchraydi. Mazkur she'r Alisher Navoiyning "Kimsa mendek dahr aro besabru orom o'lmasun" misrasi bilan boshlanuvchi yetti baytli g'azaliga nazira qilingan. Muqimiy g'azali Navoiy g'azaliga nafaqat shakl va mazmun jihatdan, badiiyat nuqtayi nazaridan ham uyg'un.

Bundan tashqari, Muqimiy Navoiyning "Gul" radifli g'azaliga ergashib, oshiqona mavzuda ikki g'azal bitgan. Mazkur ikki nazira g'azal Muqimiy asarlarining joriy nashrlarida uchramaydi. Ulardan birinchisi, "Yondurub olamni, chiq, ey, otashinruksor gul" [Madaminov; 1997: 38] misrasi bilan boshlanuvchi o'n baytli g'azaldir. Ikkinchisi haqida adabiyotshunos Abduvohid Shokirov mana bunday yozgan edi: "Muqimiyning yangi aniqlangan "Bo'ldi gul" radifli g'azali motivi jihatidan "Kim desun?" g'azaliga yaqindir. Ayni paytda, g'azal ustod Alisher Navoiyning xuddi shu radifli g'azaliga tazmin asosida (Navoiy g'azalining birinchi misrasini olib) yaratilgandir. Shoir g'azalning so'nggi baytida chuqur ijtimoiy fikrni ohorli badiiy shaklda ifoda etgan:

*Nolalar aylar, yetishmay bulbul oxir ajrig'a,
Bilmay o'z qadrin, Muqimiy, muncha arzon bo'ldi gul" [Shokirov, 1985:5].*

Adabiyotshunos Otabek Jo'raboyev ham Qo'qon adabiy muhiti namoyandalari tomonidan Alisher Navoiy g'azallariga bog'langan taxmislar haqida fikr yuritib, buyuk shoir devonlariga kirmagan "Ey, jamoling lolazoru ko'zlaring ohu bara" misrasi bilan boshlanuvchi bir g'azaliga Zavqiy, Muqimiy taxmisleri xususida quyidagilarni yozadi: "O'sha davrda bir g'azalga nazira yozish yoki taxmis qilish Muqimiy boshchilik qilgan adabiy davraga xos an'ana bo'lgani ma'lum. Fikrimizcha, mazkur taxmisler ana shunday an'ana mahsulidir. Ushbu asarlarning ilk bandleri esa quyidagicha:

Muqimiyda:

*Ey, xiroming oshiqi shaydolarining kabki dara,
Xublar olamda ko'ptur, hammasidin sen sara,
Siynalar majruh sensiz, saxt ko'ngullar yara,
Ey, jamoling lolazoru ko'zlaring ohu bara,
Nofadek qon bog'ladim, hajringda bag'rim qab-qara...*

Zavqiyda:

*Yor, parishon kokulingni shonalar aylab tara,
So'ngra shonangni qo'yub, ko'ngli parishona qara,
Yoy qoshingdin, o'q mijangdin ko'ngluma soldi yara,*

*Oy jamoling lolazoru ko'zlaring ohu bara,
Loladek qon bog'ladi hajringda bag'rim qab-qara...*

Ko'rinadiki, Muqimiy va Zavqiy asarning mohiyatiga alohida e'tibor qilishgan. Ammo uslubiy yaqinlikni saqlash va navoiyona misralar tuzish Muqimiyda kuchliroq ekani seziladi [Jo'raboyev, 2009: 57].

Muqimiy hajviy asarlarida ham Navoiy poetik an'analaridan mahorat bilan foydalangan. Masalan, Navoiy "Hayratu-l-abror" dostonining "Riyoyi xirqapo'shlar" bobida riyokor shayxlarning barcha kirdikorlarini ayovsiz fosh etib, bu obrazlar orqali jamiytdagi salbiy illatlarni qoralaydi. "Navoiy qalamining satirik kuchi bu bobda, ayniqsa, yorqin ranglar bilan tovlanadi. Bunda har bir so'z tig'day o'tkir, har bir chiziq benihoya jonli va lo'ndadir" [Oybek, 1979: 160]. Qahramonning boshdan-oyog'igacha tasvir jarayoni zaharxanda kulgi bilan yo'g'rilgan: yamoqlari riyo iplari bilan tikilgan aftoda jandasi, egrilikdan pech-pech o'ralgan sallasi, beo'xshov soqoli, odamlarga ermak katta kalishi, hiyla uyiga ustun – hassasi, xullas, har bitta detalni ko'zdan qochirmagan shoir satirada tengsiz tasvir yaratadi:

*Turfa soqolin osibon kulgudek,
Egri yig'och uzra chiqib o'chkudek.
O'chkucha ham yo'q ishida to'g'riliq,
Ul tutib o'g'ri, bu qilib o'g'riliq.* [Sharipova, 2014: 167].

Ayni holatni Muqimiy satirik ijodida ham kuzatish mumkin. Masalan, shoirning "Avliyo" radifli hajviy asarini olaylik. She'rda o'z manfaatlarini ko'zlab, hech qanday qing'irlikdan qaytmaydigan, o'zini "avliyo" ko'rsatib, bemani axloqsizliklar bilan mashg'ul kimsalar obrazini shoir quyidagicha tasvirlaydi:

*Boshlarida shapka gohe, goh dastor "avliyo",
Qo'llarida subhayu bo'ynida zinnor "avliyo"...
Shul erur kashfu karomatiki bo'ylab subhu shom,
Chiqsa har yerdin bir is hozir xabardor "avliyo".
Doimo beparda so'z xalq ichra aytur beibo,
Bo'lmagay deb qo'rqaman nogoh sangsor "avliyo"...* [Karimov, 1974: 382].

Muqimiyning "Tanobchilar" satirasidagi hajv uslubi ham Navoiyning "Hayratu-l-abror" dostonidagi amaldorlar haqidagi tanqidiy qarashlariga juda yaqin. Navoiy jamiytdagi ijtimoiy tengsizlik, amaldorlarning adolatsizligi, xalqqa o'tkazayotgan zulmlari xususida quyidagicha yozadi:

*Zulm etib ul kosibu dehqong'a ham,
Kosibu dehqon neki, sultong'a ham.
Qaysi viloyatg'aki, azm aylabon,
El haramu bog'ida bazm aylabon.
Gar xud ul uy sohibi hofi erur,
Istari avval mayi sofi erur.
May bila buzg'och qorining holini,
Shohid uchun ham yuborur zolini....
Bir-biri birla bo'lishib o'yla do'st,
Har kishikim ko'rsa degay mag'zu po'st...* [Navoiy Alisher, 1991: 204].

"Tanobchilar" satirasida zolim amaldorlar kirdikorlari qattiq tanqid ostiga olinadi. Ularning axloqsizliklari, pastkashliklari, kambag'al dehqonlarga o'tkazayotgan zulmi, poraxo'rliklari shoir tomonidan quyidagicha tasvirlangan:

Bo'ldi taajjub qiziq hangomalar,

*Arz etayin emdi yozib nomalar.
Adl qulog'ila eshit holimi,
Zulm qilur, baski, menga zolimi.
O'n ikki oyda keladur bir tanob,
O'zgalara rohatu menga azob...
Osh yesalar o'rtada sarson ilik,
Xo'ja – chirog'yog'i, Hakimjon – pilik* [Karimov, 1974: 343].

Ko'rinib turibdiki, Navoiy va Muqimiy satirasining vazni, uslubi, mavzusi, tili, tasviriy ifodalari o'zaro hamohang. Ikki shoir satirasi xususida adabiyotshunos Abdurashid Abdug'afurov ham quyidagicha mulohaza bildirgan edi: "Masalan, Alisher Navoiyning "Hayratu-l-abror" dostonidagi zo'ravon shohning, zulmkor amaldorlarning qishloqdagi faoliyatini tasvirlovchi epizod bilan Muqimiyning "Tanobchilar" satirasidagi qishloqqa chiqqan chor chinovniklari faoliyatini ifodalovchi misralar ana shunday namunalardan biridir. Har ikki shoir epizodlari qiyoslanganda mavzuning o'xshashligi, obyektlarga munosabatning, satirik ruhning umumiyligi, hatto situatsiya va fosh etuvchi detallarning biri ikkinchisiga juda yaqinligi yuzaga chiqadi" [Abdug'afurov, 1976: 7].

Umuman, Muqimiy she'riyatida Navoiy ijodining ta'siri kuchli ekanini yuqoridagi turkum naziralar va muxammaslar ham ko'rsatib turibdi. Muqimiy va Navoiy asarlarini qiyoslaganda, ular ijodida mushtarak jihatlar ko'p ekani kuzatiladi. Xususan, mavzular mutanosibligi, qofiya va radif, obraz va timsollar, an'anaviy badiiy san'atlar takomili buning dalilidir. Bu xususiyatlar, o'z navbatida, Muqimiy ijodiy kamolotida buyuk Navoiy san'atxonasi ta'siri katta bo'lganini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Қосимов Б., ва бошқалар. Миллий уйғониш даври ўзбек адабиёти дарслиги. – Т.: Маънавият, 2004.
2. Фурқат. Аҳволот. //Туркистон вилоятининг газети, 1891.
3. Каримов Ғ. Муқимий ҳаёти ва ижоди. (Монография). – Т.: 1970.
4. Мадаминов А. Янги баёз. – Т.: 1997.
5. Шокиров А. //Ўзбекистон адабиёти ва санъати, 1985, 1-феврал, 5-сон.
6. Жўрабоев О. Қўқон шоирларининг Алишер Навоий ғазалларига мухаммаслари (ва унга нисбат берилган айрим ғазаллар борасида). // Ўзбек тили ва адабиёти, 2009, 1-сон.
7. Ойбек "Хамса"нинг асосий образлари. // МАТ. Ўн тўққиз томлик. Ўн тўққизинчи том. – Т.: 1979.
8. Шарипова Н. Алишер Навоийнинг "Ҳайрату-л-аброр" дostonида ҳажв услуби. – "Ўзбек адабиётшунослигида талқин ва таҳлил муаммолари" мавзуидаги илмий-назарий анжуман материаллари. – Т.: Мумтоз сўз, 2014.
9. Каримов Ғ. Муқимий. Асарлар тўплами. – Т.: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат, 1974.
10. Алишер Навоий. МАТ. Хамса. Йигирма томлик. Еттинчи том. – Т.: Фан, 1991.
11. Каримов Ғ. Муқимий. Асарлар тўплами. – Т.: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат, 1974.
12. Абдуғафуров А. Муқимий сатираси. – Т.: Фан, 1976.

ABROR HAYRATI

Ilyos ISMOILOV,

ToshDO'TAU dotsenti, filologiya fanlari doktori (O'zbekiston)

e-mail: ismoilovilyos891@gmail.com

10.52773/tsuull.conf.navoiy.2025/WCZW9268

Alisher Navoiy "Hayrat ul-abror" dostoni bilan o'zining buyuk "Xamsa"sini boshlaydi. Asar 1483-yil masnaviy yo'lida yozilgan bo'lib, 3988 baytdan iborat. Nizomiy Ganjaviyning "Maxzan ul-asror"iga javoban yozilgan, lekin Navoiy bu asarini yozishda Xusrav Dehlaviyning "Matla ul-anvor" va Abdurahmon Jomiyning "Tuhfat ul-abror" asarlaridan ham ta'sirlanganini qayd etadi. Dostonning muqaddimasi 21 bobdan, asosiy qismi 20 bobdan (20 maqolat va 20 hikoyatni o'z ichiga olgan), xotimasi esa 2 bobdan tarkib topgan. Doston jami 43 bobdan tashkil topgan.

Asar chuqur mazmunga ega bo'lib, uning mohiyatini ochishni nomini sharhlashdan boshlash lozim. Mavjud tadqiqotlarda asar nomi "Yaxshi kishilarning hayratlanishi", "Yaxshilar hayrati" tarzida izohlanadi. "Yaxshi kishilar" sifati, umuman olganda, "abror" atamasiga muvofiq keladi, ammo u o'ta umumiy mazmunga ega bo'lib, "abror" istilohi xoslangan va Navoiy nazarda tutgan maxsus ma'noni aniq ifodalay olmaydi. Asar nomining "Abrorlar hayrati" tarzidagi ifodasida ham "-lar" qo'shimchasi ortiqcha, chunki abror so'zining o'zi ko'plik shaklida. Doston nomining o'zbek tiliga mos ifodasi, aslida, "Abror hayrati" bo'lib, bundagi har ikki so'z maxsus termin bo'lgani bois alohida izohlanishi zarur.

"Abror" (ابرار) arabcha "barrun" (برّ) yoki "birrun" (برّ) fe'ldan hosil bo'lgan bo'lib, mazkur fe'l quyidagi lug'aviy ma'nolarni bildiradi: 1) izzat (hurmat) qiladigan bo'lmoq, odobli bo'lmoq, mehribon, oliyjanob bo'lmoq; 2) dindor, taqvodor, xudojo'y, mo'min bo'lmoq; 3) bo'ysunmoq, itoat etmoq; 4) (qasamni, va'dani) bajarmoq, ustidan chiqmoq, unga rioya etmoq; (nimagadir) sodiq, ishonchli, vafodor bo'lmoq.

"Abror" mana shu fe'ldan hosil bo'lgan va ko'plik shaklidagi so'z hisoblanadi. Ya'ni "abror" so'zi lug'aviy jihatdan – odoblilar, oliyjanoblar, taqvodorlar, itoat qiluvchilar, (va'dasiga) sodiqlar [2, 41 – 42], shuningdek, yaxshilar, ezgu xulq egalari kabi ma'nolarni anglatadi.

"Hayrat" (حيرت) ham arabcha "hayratun" (حيرة) fe'ldan hosil bo'lgan so'z bo'lib, bu fe'l "hayron bo'lmoq, tong qolmoq, tushunmay hayron bo'lib turmoq; qiyin vaziyatga tushib qolmoq" [2, 168] ma'nolarini bildiradi. Undan hosil bo'lgan "hayrat" so'zi esa *lol bo'lmoq, o'ziga nima bo'lganini tushunmay qolish, taajjubda qolmoq, hayronlik* ma'nolarini anglatadi.

Qur'oni karimda ham "abror" so'zi ayni ma'noda kelgan. Jumladan, Infitor surasining 13-oyatida abror so'zi "yaxshilar, taqvodorlar" ma'nosida zikr etilgan: "Albatta, yaxshilar (mo'minlar) ne'mat (jannat)dadirlar" [4, 437]. Ayrim hadislarida ham abror tushunchasi uchraydi. Sulamiydan keltirishlaricha, rasulalloh alayhissalom bir hadislarida "Peshin namozi – abror namozidur" deganlar [3, 40]. Bular mazkur ikki so'zning lug'aviy ma'nolari bo'lib, "Hayrat ul-abror" nomini an'anaviy tarzda "Yaxshi kishilarning hayratlanishi" deb izohlash aynan lug'aviy ma'noga tayanganini ko'rsatadi. Biroq, yuqorida qayd etganimizdek, doston nomidagi ikki so'z tasavvuf ta'limotida alohida istiloh bo'lib, so'zlarning aynan istilohiy ma'nolari doston mohiyatini tushunishga kengroq yo'l ochadi.

MUNDARIJA CONTENTS	
Shuhrat SIROJIDDINOV. Turkiy dunyo hamkorligining mustahkam asosi Туркі әлем ынтымақтастығының мықты негізі	7
Қанат БАЙБОЛОВ. Екі халық арасындағы бауырлық пен достық рәмізі Ikki xalq qardoshligi va do'stligi simvoli	11
I SHO'BA. ALISHER NAVOIY ADABIY MEROSINING JAHON TAMADDUNIDA TUTGAN O'RNI SECTION I. THE PLACE OF ALISHER NAVAII'S LITERARY HERITAGE IN WORLD CIVILIZATION	
Boqijon TO'XLIYEV. Nasimiy va Navoiy nazmi – badiiy tafakkurning yangi bazmi	15
Islam JEMENEY. Әлішер Навои	23
Yashar QOSIM. Dohiy Alisher Navoiyning ulug' izdoshi (Muhammad Fuzuliy sheiriyatida poetik in'ikos tarzining o'ziga xosligi)	35
Qodirjon ERGASHEV. Renessans adabiyotida etologik janr taraqqiyoti	42
Əlimuxtar MUXTAROV. Nizami Gencevi ve Alishir Navai'nin tür ruhu eserlerinin ve araştırmacılarının gözü ile	47
Roviyajon ABDULLAYEVA. Alisher Navoiy fenomeni yoxud Navoiy ijodining olamshumul ahamiyati	52
Насриддин НАЗАРОВ. Гуманизм и креативность в творчестве Наваи как фактор обеспечения связей между народами Евразии	60
Burobiya RAJABOVA. O'zbek navoiyshunoslari Jomiy haqida	67
Karomat MULLAXO'JAYEVA. Abdurahmon Jomiy va Alisher Navoiy g'azallarida Yusuf (a. s.) siymosining badiiy talqinlari	77
Tozagul MATYOQUBOVA. Sharq adabiyotining yetuk tadqiqotchisi	82
Nosir JO'RABOYEV. Ikki turkman hukmdori ijodi va Alisher Navoiy	87
Молдасанов Е.М., АБДУВАЛИТОВ Н.Б. Әлем әдебиетінің асқар шыңы (Әлішер Науаидың 584 жылдығына орай)	95
Hulkar HAMROYEVA. Alisher Navoiy ijodida san'at talqini	99
Злиха ЖАНТАСОВА. Шығыс әдебиетінің қазақ фольклорындағы көрінісі	103
Sherxon QORAYEV. Alisher Navoiy Badaxshon shohi va shoir Sulton Muhammad La'liy ijodi tadqiqotchisi (Navoiy va uning zamondoshlari tazkiralari ma'lumotlari asosida)	109
Ahmad AKHLAQUE, Asror Allayarov. Alisher Navoi's creative works: a scientific exploration	115

Fayzulla ISKANDAROV, Dostonjon Tojiev. “Alisher Navoi international award”: establishment and historical significance for the turkic world	118
Diyora ABDUJALILOVA. Alisher Navoiy va Yahyobey Toshlijali dostonlarida shayx va avliyolar timsoli	124
Orifjon OLIMJANOV. Alisher Navoiy va Lorendeli Hamdiy “Layli va Majnun” dostonlari kompozitsiyasiga doir	131
II SHO‘BA. NAVOIY NAZMIY, NASRIY VA ILMIY MEROSINI O‘RGANISH MASALALARI SECTION II. ISSUES OF STUDYING NAVAIY'S POETRY, PROSE AND SCIENTIFIC HERITAGE	
Nurboy JABBOROV. Alisher Navoiy “Tarixi anbiyo va hukamo” asarining siyarnoma turkumida tutgan o‘rni	136
Nusratullo JUMAXO‘JA. Navoiyning yigitlik lirikasiga mansub mustazodi	149
Maqsud ASADOV. Alisher Navoiy “Tanbeh”larining g‘oyaviy-badiiy xususiyatlari (“Mahbub ul-qulub” asari misolida)	155
Dr. Kemal Yavuz ATAMAN. Ali Şir Nevaî beyitlerinde kulluk şuuru	160
Zuhriddin ISOMIDDINOV. Navoiyning “qaychi” g‘azali	165
Baxtiyor FAYZULLOYEV. Qo‘qon adabiy muhitida Navoiyga izdoshlik	170
Iqboloy ADIZOVA. Adabiy ta’sir va poetik tafakkurning yangilanishi	177
Nafas SHODMONOV, G‘iyosiddin SHODMONOV. Olti dostonida Odam Ato timsoli talqini	185
Faridaxon KARIMOVA. Xorazm adabiy muhitida debochanavislik an’analari	193
Islomjon YAQUBOV. O‘zaro ta’sir, ijodiy mushtaraklik va o‘ziga xoslik	200
Shavkat HAYITOV, Gulshod SHOYIMOVA. Alisher Navoiyning nabotot va hayvonot olamiga munosabati	205
Obidjon KARIMOV. Alisher Navoiy irfoniy olamining yangicha talqini	212
Gulbahor ASHUROVA. O‘zbek ayol shoiralari ijodida Alisher Navoiy obrazi tasvirlari	216
Qo‘ldosh PARDAYEV. Navoiy g‘azallariga Muqimiyning nazira va taxmislari	221
Ilyos ISMOILOV. Abror hayrati	226
Shermuhammad AMONOV, Abdulhaq RAHIMI. Alisher Navoiy mustazodiga bog‘langan muxammas haqida	229
Zilola AMONOVA, Shahlola SAFAROVA. “Farhod va Shirin” dostonidagi na’t boblarning manbalari va badiiyati	235
Abdulhamid QURBONOV. Badiiy matn va tasviriy vositalar mutanosibligi	242
Muqaddas TOJIBOYEVA. Abdulla Qodiriy romanlarida Alisher Navoiyga izdoshlik masalalari xususida	248
Orzigul HAMROYEVA. Radifning bayt kompozitsiyasidagi o‘rni	252

Ma'rifat RAJABOVA. Xalq maydon kulgi san'ati belgilarining Navoiy ijodidagi ko'rinishlari	256
Nodira SOATOVA. "Farhod va Shirin" dostoni – an'ana takomili, taraqqiysi hamda sintezi sifatida	260
Umida RASULOVA. "Alisher Navoiy" romanida obraz poetikasi	266
Marg'uba ABDULLAYEVA. Yetti sayyora: badiiy talqin va ilmiy dunyoqarash	269
Sohiba UMAROVA. Suyuma G'aniyeva – navoiyshunos	273
Zuhra MAMADALIYEVA. Alisher Navoiy "Xamsa"sida mirrix obrazining majozilik xususiyatlari	277
Aziz RAJABIY. Alisher Navoiy g'azallarining ohang jilolari (Yunus Rajabiy musiqiy merosi misolida)	282
Zarif QUVONOV. "Hayrat ul-abror"ning yangi tadqiqatlari xususida	286
Farruxbek ABDALIYEV, Gulnoza OSMANOVA. "Xamsa"da "kampir" obrazi talqini	290
Nafisa RAXMANOVA. Ramziy-majoziy obrazlar ta'vili haqida mulohazalar	293
Kamola ULUG'MURODOVA. Navoiy nazmida Layli obrazining badiiy talqini	299
Mavluda ORTIQOVA. Alisher Navoiyning "Nasoyim ul-muhabbat" asarida valiylarga xos sifatlar talqini	303
Jamila EISAR. Alisher Navoiyning she'riyatida oyina timsolining talqini ("G'aroyib us-sig'ar misolida")	308
Azizbek TOSHPO'LATOV. Alisher Navoiyga izdoshlik: Ahmad Tabibiy taxmislari	313
Sevara PARMONOVA. Tasavvufiy tazkiralari va Alisher Navoiy asarlarida Ibrohim Adham nomining zikr etilishi	318
III SHO'BA. ALISHER NAVOIY ASARLARINING MANBALARI VA MATNIY TADQIQI SECTION III. SOURCES AND TEXTUAL RESEARCH OF ALISHER NAVAI'S WORKS	
Dilnavoz YUSUPOVA, Umedullo MAHMUDOV. Alisher Navoiyning "Munshaoti Abdulloh Marvorid"dan o'rin olgan forsiy maktublari xususida	323
Manzar ABDULXAYROV. Alisher Navoiyning "Farhod va Shirin" dostoni tabdillari tahlili	330
Dr. Farhad RAHIMI. Senglah Sözlüğünün Feraği Düzeltmeleri ve Feraği'den Yanlış ktarmaları Üzerine	335
Gholamreza RAZMI. Özbekistan'da yayimlanmış iki Hayretü'l-ebrar'in tashih edilmiş metnindeki hatalarin sebeplerine bir bakiş	352
Altay NOORULLAH. Navoiy asarlarida tinish belgilarining yanglish ishlatilishi	365

Sevda BEHESHTI. Navai's Poetry as Reflected in Miniature Paintings (A study of Illustrated manuscripts preserved in Iranian collections)	376
Oysara MADALIYEVA. Alisher Navoiyning dastlabki ikki devoni Hamid Sulaymon nigohida	384
Dr. Siyamek HÜSSEYINALIZADE (Ergin Avşar). Amîr Alî Şîr Nevaî'nin şiirlerinde Şamanlığa aid Terimler ve ritüeller	395
Ozoda TOJIBOYEVA. Parij kulliyotidagi "Favoyid ul-kibar"ning matniy xususiyatlari	407
Husnigul JO'RAYEVA. Husayn Boyqaro – Husayniy adabiy merosining O'zbekistonda o'rganilishi	412
Dilnoza RUSTAMOVA. Alisher Navoiy toshbosma devonlaridagi ayrim g'azallar matnining qo'lyozma nusxalar bilan qiyosi	417
Erfan ESHGHÎNOUR. Fâni Divanındaki Avnî Divanından Tercüme Olunmuş Şiirler Üzerine	423
Lochinbek AHMADALIYEV. Po'latjon Qayyumiy tazkiralarda Alisher Navoiy faoliyatining yoritilishi	433
Dilnavoz SATTOROVA. Navoiy g'azallariga Sa'diy taxmislari	438
IV SHO'BA. ALISHER NAVOIY ASARLARINING XORIJIY TILLARGA TARJIMASI VA CHET ELLARDA O'RGANILISHI SECTION IV. TRANSLATION OF ALISHER NAVA'I'S WORKS INTO FOREIGN LANGUAGES AND STUDY ABROAD	
Hulkar HAMROYEVA, Shahlo NARALIYEVA, Ozodaxon MUSAYEVA. Qozog'istonda Mir Alisher Navoiy ijodining o'rganilishi	444
Abdulhay SOBIROV, Zamira DJURABAYEVA. "Muhokamat ul- lug'atayn" – turkiy xalqlar leksikasining so'nmas bulog'i	451
Münevver TEKCAN, Serpil Yazıcı ŞAHİN. Muhakamat al-lughatayn's literary and academic aspects.	455
Бермет ЗАКИРОВА, Дамилова НУРИЙЛА. Алишер Навоинин чыгармаларындагы тилдик каражаттар аркылуу студенттин кеп маданиятын өстүрүү	462
Nishonboy XUSANOV. "Hayrat ul-abror"dagi teonimlarning semantik va badiiy xususiyatlari	468
Mardon RAHMATOV. Qo'shma fe'l komponentlari inversiyasi	472
Rashid ZOHID. Hayot – firoq manzili	478
Shahlo HOJIYEVA. Alisher Navoiy badiiy kashfiyotlari – Cho'lpon estetik tafakkuri yangilanishi omili	482
Mo'minjon SULAYMONOV. Alisher Navoiy davrida isiriq solinganmi?	488
Abdumurod TILAVOV. Alisher Navoiy ma'naviy merosi va zamonaviy ta'lim	492
Nilufar RASULOVA. Alisher Navoiyning boqiy merosi jahon tillarida	497
Ozodaxon MUSAYEVA, Gulchehra SULTONOVA. "Muhokamat ul- lug'atayn" asaridagi turkiy fe'llar va omonim so'zlar tahlili	502

Iroda ISHONXANOVA. Alisher Navoiy hayoti va ijodining “Литература” darsliklarida aks etishi	505
Shahlo NARALIYEVA, Farrux ABDALIYEV. Hazrat Navoiy ijodida nutq madaniyati	514
АШИРОВА Т.К., КАРАЕВА Н.О., ЗАКИРОВА Б.А. Алишер Навоинин чыгармаларын санарип платформалар аркылуу жайылтуу	518
Dilorom YULDASHEVA, Shahlo NARALIYEVA. Alisher Navoiyning didaktik qarashlari	523
Komiljon ABDULLAYEV. Ta’lim tizimi bosqichlarida Alisher Navoiy hayoti va ijodini o’rgatishda fanlararo integratsiyadan foydalanish	527
Gulnoza YULDASHEVA, Sevinch UBAYDULLAYEVA. “Lison ut-tayr” dostonining ayrim morfemik xususiyatlari tahlili	531
Feruza DJUMANIYAZOVA. Alisher Navoiy ijodida milliy etnosport o’yinlari	534
Hamida JURAQOBILOVA. O’zbek she’riy matnlaridagi kognitiv metaforalarning fransuz tilida ifodalanishi	539
Abdug’ani NASRIDDINOV. Navoiyshunoslikda yangicha yondashuv	544
TEZISLAR ADABIYOTSHUNOSLIK	
AHMADOVA Shohsanam. Hofiz Xorazmiy va Alisher Navoiy ijodida zohid obrazi tasviri	550
ABDURAIMOVA Xafiza. Alisher Navoiy g’azaliyotida Doro obrazi talqinlari	553
ALIYEVA Sevinch. Anbiyolar haqidagi manbalarda Iso payg’ambar obrazi tasviri	556
ALMARDONOVA Aziza. Alisher Navoiy tarji’bandlarida dunyo ramzi	561
DEHQONOV Akramjon. Bir g’azal sharhi	564
DOLIMOV Shokir. «Hayrat ul-abror» dostoni sharhining rus tiliga tarjimasi xususida	567
GAFUROVA Shaxnoza. Navoiy me’rojnoma baytlarida qo’llangan badiiy san’atlar	569
IBOTOVA Madina. Alisher Navoiy g’azallarida jon va ishq munosabatining badiiy ifodasi	572
MEYLIYEV Xudoyberdi. Navoiy va zamondoshlari asarlarida Mirzo Mironshoh saroyi adabiy muhiti va shoir Lutfulloh Nishopuriy ijodiy faoliyatining yoritilishi	576
MUQUMOVA Surayyo. “Nasoyim ul-muhabbat”: ism, xosiyat va xususiyat	579
NASRULLAYEV Elmurod, SIROJIDDINOVA Sevinch. Xalq og’zaki ijodida Navoiy timsoli talqini	581

NURULLAYEVA Hulkaroy, MAMADALIYEVA Madina. Alisher Navoiyning “Mahbub ul-qulub” asarini o’qitish bo’yicha ayrim mulohazalar	584
OLIMJONOV Davronbek. “Boburnoma” asarida tarixiy shaxslar tavsifi (Alisher Navoiy shaxsi misolida)	587
PARDAYEVA Nigora, PIRNAZAROVA Barno. Navoiy lirikasida kichik lirik janrlar	589
SHOMURODOV San’at. Alisher Navoiy va Husayn Boyqaro munosabatlari isajon sulton talqinida	593
TO’XTAMURATOV Furqat. Alisher Navoiy g’azaliga Muhsiniy tatabbu’si	596
TURDIYEVA Maftuna. “Layli va Majnun” dostonlari kompozitsiyasidagi ba’zi farqli jihatlar	599
UMAROVA Dildor. Alisher Navoiy asarlarida sukut go’zalligi ifodasi	602
UMAROV Sardorbek. Ma’rifatning haqiqati – hayratdir	604
YANGIBOYEV Shavkat. Ito haqida	607
TILSHUNOSLIK	
YULDASHEVA Dilorom. Alisher Navoiy asarlarida rang-tus ifodalovchi birliklar	611
AXMADJANOVA Malika. Alisher Navoiy va o’zbek tilining boyitilishi: ilmiy metodlar va uslublar	613
AKBAROVA Zulfizargul. Alisher Navoiy asarlarida qo’llanilgan antonimlik hosil qiluvchi “Ahl” komponentli lug’aviy birliklar tahlili	617
YUSUPOVA Dildora. Alisher Navoiy asarlarida qimmatbaho tosh nomlari	619
MUNDARIJA	622